

SUYUN EKONOMİ - POLİTİĞİ HAKKINDA

Jeart Robert

Çeviri: Levent TEZCAN-H.Ü.

Küreselleşme terimi ile özetlenen ekonomik politikalar tüm dünya kaynaklarının bir kar aracı olduğunu ve bu kaynaklardan sınır tanımaksızın herkesin faydalanması gerektiğini iddia etmektedir. Bu ekonomik politikaların uygulanmasında hiçbir sınırlamanın olmaması ve küresel ölçekte her yerde eşit (!) koşulların geçerli olması, tek belirleyici olanın rekabet ve daha çok kazanç sağlayacak düzenlemeler olması gerektiği savunulmaktadır. Buna bağlı olarak küresel ölçekte tüm doğal kaynakların bu ekonomik politikaların uygulama alanına sokulması amacıyla GATS gibi uluslararası düzenlemeler yapılmakta, ulusal sınırlamaların ve yerel hakların ortadan kaldırılmasını sağlayacak yasaların çıkarılması zorlanmaktadır. Bu zorlamalar ülkemizde olduğu gibi ekonomik koşulların krizlere dönüştürülmesi yoluyla olduğu gibi çevremizde terör ve savaş aracılığı ile de olmaktadır.

Bütün bu küreselleşme faaliyetleri içerisinde 1990'lı yılların başından başlayarak giderek artan bir şekilde yaygınlaşan bir görüş dikkatlerden kaçmaktadır. 1992 yılında Dublin'de Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen "Uluslararası Su ve Çevre Konferansında suyun ekonomik bir değer olduğu vurgulanarak su yönetiminin, suyun doğru zamanda, gerektiği yere, gereken miktar ve kalitede ve bedeli karşılığında ulaştırılmasını sağlayan teknik, ekonomik ve sosyal çalışmalarını kapsadığı belirtilmiştir. Başlangıçta su hizmetlerinin daha iyi yapılmasına yol açacağı sanılan bu yaklaşım aslında suyun, ekonomi politikalarının bir uygulama alanı olmasına yol açmıştır. Suyun fiyatlandırılması ve sudan sadece bedelini ödeyenlerin yararlanabileceği bir kaynak haline getirilmesine yol açan bu görüş çok uluslu şirketlerin ve uluslararası finans kuruluşlarının tüm dünyada su kaynaklarına hâkim olma arzusunu geliştirmiş ve suyun özelleştirme politikalarının bir uygulama alanına dönüştürmesine yol açmıştır.

Jean Robert tarafından yazılan ve Metin Duran ile Mustafa Erdem Sakinç tarafında Türkçeye çevrilen "Suyun Ekonomi-Politiği" adlı kitabı (Ütopya Yayınları, 2003) günümüz koşullarında bu tartışmalara oldukça önemli bir katkı sağlamaktadır. Uluslararası Habitat Koalisyonu tarafından yayınlanan bu kitap su konusuna oldukça değişik bir bakış açısından yaklaşmaktadır. Küreselleşme politikalarına karşı bir düşünce taşıyan bu kitap suyun fiyatlandırılmasına, hizmet sektörünün konusuna ve özel ya da kamusal bir ürün olarak değerlendirilmesine karşı çıkmaktadır. Bunu yaparken suyun, toplumların, kentlerin ve uygarlıkların oluşumundaki rolünü ön plana çıkartmakta ve suyun sadece insanın değil doğanın tüm işleyişinin olmazsa olmaz bir bileşeni olduğunu vurgulamaktadır.

Jean Robert, su konusunda bugün egemen kılınmaya çalışılan ekonomik politikaların yapay olarak yaratılan bir kıtlık korkusu üzerine oluşturulmaya çalışıldığını sorgulayarak başladığı eserinde su kıtlığı ile suyun doğasından gelen sınırlamaları ve nedenlerini ortaya koymaktadır. Kıtlık korkusu üzerine inşa edilecek politikaların suyun ancak parasını ödeyebilenler hakkı olacağını, yoksulların ve bu ekonomik çerçevenin dışında tutulan canlıların ve doğanın felaketine yol açacağını belirtmektedir. Suyun ekonominin içerisine çekilmesinde su yapılarının (barajlar, kuyular, taşıma ve dağıtım sistemleri, şehir şebekeleri) tarihsel gelişiminin rolü ortaya konmuştur. Suyun doğal döngüsünün dışında depolanma, taşınma ve arıtılması ile suyun su olmaktan çıktığını ve H₂O olarak adlandırılması gereken tatsız, kokusuz ve cansız bir kimyasal maddeye dönüştürüldüğünü iddia etmektedir.

Suyun kültürlerin oluşumuna, insanlığın doğaya ve kadere karşı bağımsızlığını elde etmeye, za-

man kavramının gelişmesine ve eşitlik fikrinin ve demokrasinin gelişmesine katkısını inceledikten sonra, toplumların oluşumlarının suya bağımlılığını ortaya koymuştur. Suya sahip olma düşüncesinin yol açacağı sorunları vurgulayan yazar tüm canlıların suyu paylaşmakta olduğunu ve insanı kendini suyun önüne geçirip suyu nesne kendisini ise özne haline getirmesinin suyun kullanılıp atılacak ve yok edilecek bir tüketim aracına dönüştürceğini göstermektedir.

Su kalkınması ve sürdürülebilir kalkınma kavramını da inceleyen yazar bu kavramların şu yanlış varsayımlara dayandırıldığını ortaya koymuştur:

- Su her yerde istendiği kadar bulunabilir.
- Suyun bir yerden başka bir yere aktarılması bir fiyatlandırma problemi değildir.
- Suyun yönetimi bölgesel sınırları önemsemez. Ulusal, uluslararası hatta gezegenle ilgili yönetimsel yapılara gereksinim vardır.
- Kaynaklar tekelleştirilebilir. Su halka ait değildir, sadece iktisadi bir maldır. Suyla olan ilişki bir hizmet satım alımından ibarettir ve ilgili haklar, insanlar arasında pay edilebilir. Katılımcı haklardan söz edilemez.
- Su bolca sağlanan kıt bir maddedir.

Daha sonra bu varsayımların, ekonomi politikalarının geliştirilmesinde nasıl kullanıldığını anlatan yazar, insanların daha çok ve daha iyi hizmet adı altında, yaşam alanlarına yapılan tecavüzleri fark etmediğini vurgulamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının, özellikle yoksul ülkelerde kalkınma adı ile gerçekleştirilen ve onların daha da yoksullaştırılmasının devamlılığına yol açacak yıkıcı bir faaliyet olduğu gözler önüne serilmektedir.

Jean Robert, su hakları kavramını *da tartışarak* su hakkını aynı su havzasında yaşayan insanların suyu paylaşma hakkı olarak ele alınması gerektiğini, böylece havzada yaşayanların suyun kısıtlanmasını engelleyecek akılcı kullanımın kültürel yollarının geliştirebileceğini belirtmektedir. Suyun özel ya da kamusal sahipliğini bütünüyle yanlış bulmaktadır. Suyun ortak bir kaynak olarak ele alınmasını önemle vurgulayan yazar su politikalarının dayandırılması gereken ilkeleri şöyle sıralamaktadır.

- Suyun doğal arınma mekanizmasını ve yoğunluğunu bozmamak
- Suyun geleneksel ve yasal kullanımının karşılıksızlığını korumak ve ekonomik anlamda küçük ölçekli, kültürel anlamda büyük ölçekli kullanımını arttırmak
- Su kaynakları yakınında oturanların (havza içerisinde) su haklarını tanımak ve kamuyu bu hakları korumaya zorlamak
- Özel ya da kamusal çok su kullanan tüketicileri tasarrufa zorlamak
- Suyun kullanımının, suyun doğal çevriminin diğer öğelerinden (ormanlar, su havzaları, toprak, canlılar) ayrılmasını önlemek
- İnsanları sorumlu kılan ve onların su kültürlerini geliştiren arıtım teknolojilerini desteklemek
- Büyük miktarlarda temiz suyun tüm coğrafyalarda temizce akmasına izin vermek

Suyun kullanımı ile ilgili günümüz yaklaşımlarının her yönüyle sorgulandığı bu eserin, canlıların temel yaşam gereksinimlerine ulaşma hakkının ve çevrenin korunmasına ve küreselleşme politikalarına karşı koymaya yönelik yeni açılımların geliştirilmesinde önemli bir katkı sağlayacağı görülmektedir.